

UUDET TUTKINNOT 2005

Aika 9.1.2004 klo 10-15
Paikka Turun yliopisto, luentosali Pub 3.

Seminaarin tarkoituksena oli esitellä tutkintoranneuudistuksen nykyvaihetta yhteiskuntatieteellisellä alalla ja avata laajempaa keskustelua jatkotoimista. Puheenjohtajana toimi alan koordinaattori, professori Kaarle Nordenstreng. Osallistujia oli 86, joista Turun yliopistosta 41, Tampereen yliopistosta 14, Helsingin yliopistosta 11 sekä Joensuun, Jyväskylän, Kuopion, Lapin ja Vaasan yliopistosta sekä Åbo Akademiästä 1-4 osallistujaa kustakin.

Seminaarin avaus

Avauspuheenvuorossaan koordinaattori Kaarle Nordenstreng luonnehti tilannetta kahdella sloganilla: "no hätä" ja "ihan kiva". Tiedekunnilta odotetaan sitovia tutkintoratkaisuja vasta keväällä 2005, mutta uudistusta voidaan ennakoida jo ensi lukuvuotta koskevilla päätöksillä. Uudistus voidaan toteuttaa hyvinkin pienin muutoksin. Toisaalta nyt tarjoutuu tilaisuus perusteellisempaankin, koulutuksen laajemmat kehittämistarpeet huomioon ottavaan uudistukseen. Viimeisten 20 vuoden ajan on eletty yhteiskuntatieteiden etabloitumisen ja ammatillisen eriytymisen kautta. Nyt ollaan käännekohtassa, jossa olisi mahdollisuus, ja myös tarvetta, koulutuksen tieteellisen perustan vahvistamiseen ja yhteisen ytimen etsimiseen. Suunnittelussa on toistaiseksi edetty melko avoimella agendalla koordinaattorin, opintopäälliköiden ja dekaanien kesken. Tämän jälkeen vuorossa on yksityiskohtaisempia suosituksia ja ehdotuksia, joiden avulla pyritään riittävään yhdenmukaisuuteen tutkintojen rakenteissa ja käsitteissä.

Tutkinnonuudistuksen nykytilanne

Ylitarkastaja Sirkka-Leena Hörkkö selvitti uudistuksen nykytilannetta opetusministeriön näkökulmasta. Yliopistolaki on laintarkastuksessa ja tutkintoasetusehdotus tulee vielä keväällä lausunnonle. Aikataulusta tulee kireä. Tämä ei kuitenkaan estä koordinaattoreiden ja yliopistojen työtä, säädökset ovat vain kehystyyppeisiä ja pääpaino on alakohtaisessa ja yliopistoissa tapahtuvassa valmistelussa. Yhtenä ongelmana on ollut terminologian epäselvyys, kun tarkoitetaan erilaisia tapoja järjestää maisterin tutkinnon opintoja. Lakiin ollaan ottamassa vain käsitteet "tutkinto" ja "koulutusohjelma", ja mahdolliset täsmennykset tulevat tutkintoasetukseen.

Uudistuksen raamit ja yhteiskuntatieteellinen ala

Koordinaattori Nordenstreng kävi läpi yhteiskuntatieteellisellä alalla käytyä keskustelua ja alustavia suunnitelmia. Pääpaino on ollut kandidaatin tutkinnon sisällössä ja tavoitteissa. Tutkinnolle on kaavailtu seuraavaa rakennetta: pääaineen perusopinnot (25 p) ja aineopinnot (35-50 p), tutkielma (10 p), loppuosa kieli- ja viestintä- sekä sivuaine- ja muita opintoja. Pääaine ei saisi olla enempää kuin puolet koko laajuudesta. Monissa yksiköissä on kandidaatin tutkintoon suunniteltu yhteistä tieteenteoreettista pohjaa vastapainoksi tieteenalojen eriytymiselle.

Maisteritutkinnosta on tarkoitus tehdä pääainevetoinen ja tutkimuspainotteinen. Pääpaino on pro gradu –tutkielmalla ja sen ohjauksella sekä metodi-, teoria- ja muilla pääaineen syventävillä opinnoilla. Asetusluonnoksessa ehdotettu tutkielman enimmäislaajuus 40 opintopistettä merkitsee yhteiskuntatieteellisellä alalla gradun suhteellista supistumista nykyisestä, minkä vuoksi sitä alan yksiköt ovat lausunnoissaan ehdottaneet nostettavaksi 60 pisteeseen

Kysymys maisteriohjelmista on ollut paljon esillä koko prosessin ajan. Suunnittelun alkuvaiheessa syntyi käsitys, että maisteriohjelmat ja –koulut ovat kunniallisempia malleja kuin perinteinen oppiainepohjainen maisteriopintojen malli. Jälkimmäinen on kuitenkin pysyvä perusta koulutukselle, ja onkin ehdotettu, että maisteriohjelmissa ei olisi enempää kuin 10 %:ia kaikista maisteritutkintoa suorittavista opiskelijoista. Poikkeuksia kuitenkin tarvitaan, josta esimerkkinä mainittiin Aleksanteri-Instituutin maisterikoulu. Yliopistolakiehdotuksessa on esitetty ryhti liikettä maisteriohjelmakehitykselle; sen mukaan opetusministeriö päättäisi mitä ohjelmia yliopistoissa on. Ohjelmiin viittaava terminologia on osoittautunut epäselväksi. Siihen olisi saatava järjestys.

Keskustelu

Liikkuvuuden merkitys yliopistojen ja pääaineiden välillä ja siitä nouseva tarve muuttaa tutkintojen sisältöjä nousi yhdeksi teemaksi. Liikkuvuus on ollut yksi keskeisimpiä Bologna-prosessin tavoitteita. Maisteriohjelmien avulla sitä on mahdollista toteuttaa, koska niihin on aina erillinen valinta, jonka kriteerit lähtevät ohjelman omista tarpeista. Toisaalta nykyisinkin kandidaattivaiheessa voi siirtyä muille tieteenaloille, yleisesti vaatimuksena on ollut perus- ja aineopintojen suorittaminen uudelta alalta. Päälinjaksi ei tulevaisuudessakaan tule vallaton siirtyminen alalta toiselle.

Ammattikorkeakoulututkinnon tuottamaan kelpoisuuteen maisteriopintoihin ja ns. siltaopintoihin liittyy paljon epätietoisuutta. Todettiin, että yliopiston ei tarvitse sitoutua järjestämään ja kustantamaan siltaopintoja. Niitä ei myöskään ole virallisesti olemassa eikä niihin ole erillistä rahoitusta. Yliopistojen omaan harkintaan ja päätösvaltaan jää, onko ammattikorkeakoulututkinnon pohjalta valmiudet suorittaa tutkinto. Eri asia on, että niiden tuottamasta kelpoisuudesta annetaan säädös. Alempaa korkeakoulututkintoa ja ammattikorkeakoulututkintoa voidaan tasollisesti verrata, mikä ei kuitenkaan tarkoita, että ne olisivat toisiinsa rinnastettavissa. Sisällölliset erot ovat ratkaisevia. Yliopisto siis määrittelee miltä pohjalta hakijalla on edellytyksiä suorittaa maisteriopintoja. Jos valinta

edellyttää lisää pohjaopintoja ("siltaopinnot"), niitä voi suorittaa esim. avoimessa yliopistossa.

Tähän problematiikkaan liittyy myös laatuksymys. Laadunvarmistusta lähdetään toteuttamaan kansallisia järjestelmiä kunnioittaen.

Keskustelua käytiin myös ammattikorkeakoulujen jatkotutkinnoista. Opetusministeriön tarkoituksena on hallitusohjelman mukaisesti säilyttää duaalimalli, ja jatkotutkinto on yksi puuttuva palikka tästä mallista. Tutkinnoille tulee oma profiili, mikä on duaalimallin mukaista. Korkeakoulujen tutkintojärjestelmässä annettussa asetuksessa yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen tutkinnot tulevat pysymään erillään. Kelpoisuudet määritellään kategorioittain: ammattikorkeakoulun perustutkinto, ammattikorkeakoulun jatkotutkinto, alempi korkeakoulututkinto, ylempi korkeakoulututkinto.

Otettiin myös esille tutkintojen englanninkieliset käännöksiin liittyvä ongelma: Bachelor tarkoittaa sekä kandidaatin että amk-tutkintoa. Ratkaisuna esitettiin, että englanninkielisessä todistuksessa näkyisi aina myös missä tutkinto on suoritettu. Diploma Supplement auttaa osaltaan asiaa. Avuksi olisi myös, jos yliopistojen tutkintotodistuksissa näkyisi "Science".

Kandidaatin tutkinnon piti alun perin tuottaa yleiset ammatilliset valmiudet. Kysyttiin, miten kandidaateille turvataan kilpailukyky ja mitä yleiset työelämävalmiudet voisivat olla. Alan sisällä on yleisiä valmiuksia antavia, mutta myös selvästi työelämään valmiuksia antavia alueita. Katsottiin, että samantyyppisiä tieteenaloja täytyy koordinoita ja että jonkinlaista yhtenäisyyttä ja yhteiskuntatieteiden perusteiden etsimistä tarvitaan. Ammatilliset kelpoisuudet nousivat myös esille. Niihin ei ole tulossa muutosta. Sääntely on vähäistä, lähtökohtana ovat avoimet työmarkkinat ja avoimet koulutusmarkkinat.

Keskustelussa palattiin kaksiportaisen tutkinnon ideaan; onko perimmäinen tavoite muodostaa kandidaatin tutkinnosta yliopiston perustutkinto? EU:n koulutuspolitiikassa on syklien määrittely jätetty kansalliseen päätösvaltaan, esim. 1. sykli voidaan määritellä perus- ja muut jatkotutkinnoiksi. Opetusministeriön kanta kuitenkin on, että yliopistojen päätuote on maisteritutkinto. Tämän vuoksi myöskään yliopistokeskukset eivät keskity kandidaattien kouluttamiseen. Suomessa on edelleen tavoitteena, että 70 % ikäluokasta suorittaa korkeakoulututkinnon. Näitä teemoja käsitteli myös seuraava alustus.

Tutkinnot ja työmarkkinat

Professori Osmo Kivinen pyrki osoittamaan, että aidossa kaksiportaisessa tutkintojärjestelmässä koulutustaso ei laske, vaan nousee. Jo nyt opiskelijoista jää ¼ valmistumatta. Jos suunnitelmat nykyistä suuremmista sisäänotoista toteutuvat (30 % yliopistoihin ja 40 % ammattikorkeakouluihin), ongelma vain kasvaa. Tässä mielessä kandidaatin tutkinnon asettaminen yliopistojen perustutkinnoksi voisi olla ratkaisu. Ns. mahdollisuuksien tasa-arvon ideologiassa mahdollisimman moni voi päästä mahdollisimman korkealle. Tulee kuitenkin kohta, josta ei pääse yli. Missä tämä kohta on, siitä ei ole konsensusta. Se voitaisiin asettaa kandidaattasteelle, minkä jälkeen

sallittaisiin erottelu, joka suoritettaisiin mahdollisimman hyvin. Opiskelijavalintaa kannattaa käyttää hyväksi uudessa tutkintojärjestelmässä. Suunniteltu maisterikoulutus on ylimitoitettua. Mielikuvat tulevat vanhasta eliittiyliopistosta, todellisuus on kuitenkin muuta - työmarkkinat eivät sitä vastaa eikä suurilla opiskelijamäärillä pystytä tuottamaan päteviä maistereita.

Kansainvälisessä vertailussa on seurattu yliopistoon hakeutumista, opiskeluaikoja ja työnhakua. Vertailu osoittaa, että Suomi on loppuvaiheessa tasoissa muiden Euroopan maiden kanssa: vaikka hakeutuminen tapahtuu myöhemmin, työhönsijoittuminen tapahtuu nopeasti.

Professori Kivinen kehotti myös kysymään, mitä varten yliopistolaitosta pyritetään. Onko se esim. työelämä tai EU. Vai vastataanko humboldtilaisittain: Opiskelijat eivät ole opettajia varten vaan molemmat ovat tiedettä varten. Tieteen tehtävää ja varsinkaan tutkijankoulutusta ei hoida mikään muu taho kuin yliopisto.

Opiskelijan puheenvuoro

Opiskelijapuheenvuoron käytti HuK, valt. yo. Martti Setälä Turun yliopistosta. Esityksessä tarkasteltiin tutkinnonuudistusta sekä koko opiskelijaliikkeen että erityisesti Turun yliopiston ylioppilaskunnan näkökulmasta. Yleisiä tavoitteita ovat tutkinto-opiskelun maksuttomuus, opinto-oikeuden myöntäminen suoraan ylempään tutkintoon, opinto-oikeuden ajallinen rajaamattomuus, duaalimallin säilyttäminen, selkeiden sääntöjen luominen korkeakoulujen väliselle liikkuvuudelle, vaihto-opiskelun edellytysten turvaaminen, joustavuus työnteon ja opiskelun vuorottelussa, opintojen laajuuksien perinpohjainen tarkistaminen, yhteismitallisuuden arvioinnin kehittäminen ja uudistustyön riittävä resurssointi.

Turun yliopiston ylioppilaskunta jatkaa aktiivista rooliaan uudistustyössä. Painopiste on siirtymässä tutkintojen rakenteiden suunnittelusta koulutuksen sisältöjen tarkistamiseen. Siihen liittyy vaatimus opintojen kuormittavuuskartoitusten ja ydinainesanalyysien suorittamisesta kaikilla aloilla. Konkreettisia suosituksiakin on jo hahmoteltu. Niitä ovat pääaineen aineopintojen uudistaminen, maisteriopintojen monipuolistaminen, sivuainevalintojen ja erikoistumisen mahdollistavat rakenteet, yleis-, kieli- ja sivuaineopintojen sijoittaminen pääosin alempaan tutkintoon, vaihto-opiskelun salliminen sekä alemmassa että ylemmässä tutkinnossa. Opintojen läpäisyn parantamiseksi opiskelijat vaativat henkilökohtaisten opintosuunnitelmien, opettajatutoroinnin ja organisoidun opinto-ohjauksen käyttöönottoa.

Erityisesti yhteiskuntatieteellisellä alalla opiskelijat pitävät tärkeänä yksilöllisten tutkintojen ja vapaan sivuaineopiskelun säilyttämistä. Ala on sinänsä helposti sopeutettavissa uuteen rakenteeseen. Odotettu lopputulos on: Koulutetaan tehokkaammin entistä kansainvälisempiä ja pätevämpiä maistereita.

Opiskelijan sähköinen portfolio

Esityksen pitivät erikoistutkija Juha Holma ja suunnittelija Sami Hautakangas Tampereen yliopistosta.

Loppukeskustelu

Loppukeskustelussa palattiin vielä kysymykseen kandidaatin tutkinnon luonteesta, rakennetaanko se pääainepohjalta vai useamman tieteenalan perustalle. Todettiin, että molemmat ovat mahdollisia. Tampereen yliopiston kauppa- ja hallintotieteellisen tiedekunnan malli, jossa kaikki tiedekunnan tieteenalat muodostavat yhteisen pohjan, on hyvä vaihtoehto, joka antaa työelämävalmiuksia ja samalla jatkokoulutuskelpoisuuden useamman tieteenalan maisteriopintoihin.

Puheenjohtaja päätti tilaisuuden toteamalla, että työ jatkuu tiedekunnissa ja koordinaatioryhmässä. Jatkosuunnittelun haasteeksi jäi muun muassa kysymys: Mitä yhteiskuntatieteiden perusteet olisivat ja voisiko niitä toteuttaa myös yhdessä?